

Asia: VN/6094/2026

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain muuttamisesta (uhka-arvio)

Lausunnonantajan lausunto

Kommentit oma-aloitteisesta tiedonluovutusoikeudesta.

Esitysluonnoksen tavoitteet lasten- ja perhesurmien sekä perheväkivallan ennalta ehkäisemiseksi ja estämiseksi ovat erittäin kannatettavia ja yhteiskunnallisesti merkittäviä. Tavoitteiden toteuttamisen näkökulmasta on tärkeää, että viranomaisten välinen tiedonvaihto tukee vakavien väkivaltarikosten ennalta ehkäisemistä ja estämistä myös sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaympäristössä. Esitysluonnokseen sisältyvä oma-aloitteista tiedonluovutusoikeutta koskeva sääntely sisältää kuitenkin sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmasta edelleen keskeisiä ongelmia.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain (703/2023, asiakastietolaki) oma-aloitteista tiedonluovutusoikeutta koskeva sääntely on jo nykyisellään tulkinnanvaraista, eikä esitys tuo tähän riittävää täsmällisyyttä. Ammattihenkilön näkökulmasta on hankalaa arvioida asiakkaan väkivaltariskiä, eikä asiakas kykene ennakoimaan, milloin hänen arkaluonteisia asiakastietojaan voidaan luovuttaa poliisille.

Tietosuojasääntelyn käyttötarkoitussidonnaisuusperiaatteen mukaisesti asiakastietojen toissijainen hyväksyttävä käyttö edellyttää erityisen täsmällistä ja rajattua sääntelyä.

Kommentit oma-aloitteisesta tiedonluovutusvelvollisuudesta.

Ehdotettu asiakastietolain 62 §:n 2 momentin mukainen ilmoitusvelvollisuus voisi osaltaan selkiyttää käytäntöjä ja madaltaa ilmoitusten tekemisen kynnystä verrattuna nykyiseen ilmoitusoikeuteen, jossa ilmoituksen tekeminen on yksittäisen ammattihenkilön harkinnan varassa. Ehdotus ilmoitusvelvollisuudesta on kuitenkin monilta osin ongelmallinen.

Keskeisin huoli liittyy hoito- ja asiakassuhteen luottamuksellisuuteen ja ehdotetun muutoksen mahdollisiin vaikutuksiin erityisesti heikossa ja haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden luottamukseen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä kohtaan. Ilmoitusvelvollisuus voi esimerkiksi nostaa kynnystä kertoa väkivalta-ajatuksista tai väkivallan uhasta sekä mahdollisten tekijöiden että uhrien osalta. Epäluottamus voi vaarantaa hoidon vaikuttavuutta sekä perusoikeuksien toteutumista. Perusoikeuspunninnassa ihmisten terveyteen liittyville oikeuksille tulee antaa suurempi painoarvo kuin esimerkiksi rikosten

estämiseksi. Esityksessä ei ole arvioitu riittävästi mahdollisia vaikutuksia rikosten estämisen hyödyistä, joita ehdotetulla muutoksella pyritään saavuttamaan.

Lisäksi ilmoitusvelvollisuus kaventaa ammattihenkilön mahdollisuuksia tapauskohtaiseen punnintaan. Käytännössä tämä voi kannustaa varmuuden vuoksi tapahtuvaan ilmoittamiseen, mikä on ristiriidassa tietojen minimointiperiaatteen kanssa. Koska kyse on tiedonluovutusvelvollisuudesta, sen rikkominen voi johtaa henkilökohtaiseen virkavastuuseen. Tämä väistämättä vaikuttaa varmuuden vuoksi tapahtuvaan tietojen luovutukseen.

Osa sosiaalihuollon palveluiden asiakkaista elää väkivaltaisissa oloissa. Esimerkiksi turvakodeissa he ovat pääasiainen asiakaskunta. Jos

väkivallan uhka johtaisi ilmoitusvelvollisuuteen, olisi lähes kaikista asiakkaista tehtävä ilmoitus, jos he palaavat väkivaltaiseen suhteeseen. Myös muissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa tulisi myös aikuisten osalta tehdä ilmoitus, kun epäillään väkivaltaa vanhempaa kohtaan.

Toteutuessaan ehdotettu 62 §:n 2 momentti edellyttää vahvaa toimeenpanon tukea. THL:n saamien tietojen mukaan lastensuojelulain (417/2007, LSL) 25 §:n 3 momentin mukainen ilmoitus poliisille on aiheuttanut runsaasti tulkinnanvaraisuutta siitä, milloin on kyse ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvasta rikoslain 21 luvun mukaisesta rikoksesta. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilön ei voida olettaa tuntevan esimerkiksi lievän ja perusmuotoisen pahoinpitelyn eroa. Alueille on luotu konsultaattiorakenteita, mutta alueittain on ollut vaihtelua siinä, minkälaisia ohjeita on saatu. Tutkimusten mukaan LSL:n mukaisessa ilmoitusvelvollisuudessa onkin vaihtelua alueittain.

Esitetyssä muodossa asiakastietolain 62 §:n 2 momentti koskisi uhkaa, eikä jo tapahtuneen rikoksen epäilyä, mikä lisää tulkinnanvaraisuutta entisestään. Myös ”syytä epäillä” -kynnyksen selkiyttäminen tulee edellyttämättään vahvaa toimeenpanon tukea ilmoitusvelvollisille. Terveystiedot kuuluvat yksityiselämän suojan ydinalueelle. Perustuslakivaliokunnan käytännön mukaan tällaisessa tilanteessa sääntelyn on oltava täsmällistä ja välttämättömyys aidosti osoitettua.

Ylipäänsä ilmoitusvelvollisuuden toteutuminen edellyttää sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöille riittävää koulutusta sekä vahvaa kansallista ohjausta väkivallan uhan arviointiin ja tietojen luovuttamista koskevaan lainsäädäntöön liittyen. Edelleen ilmoitusvelvollisuuden lisäksi

tarvitaan monialaisia toimintamalleja ja palveluja, joiden avulla voidaan estää väkivaltaa ja auttaa sekä väkivallan tekijöitä että uhreja.

Lisäksi esityksestä jää epäselväksi, miten ilmoitusvelvollisuuden toteutumista käytännössä valvottaisiin ja millä perusteella sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden toimintaa arvioitaisiin, jos väkivallan uhka myöhemmin realisoituisi.

Edellä esitetyn perusteella voimassa olevaa lainsäädäntöä voidaan pitää riittävänä lain tavoitteiden saavuttamiseksi.

Kommentit poliisin pyynnöstä tapahtuvasta tiedonluovutuksesta.

Poliisin pyynnöstä tapahtuva tiedonluovutus merkitsee olennaista muutosta nykytilaan ja on tietosuojan kannalta erityisen riskialtis.

Ehdotus lisäisi poliisin mahdollisuuksia saada sosiaali- ja terveydenhuollon salassa pidettäviä tietoja yhdessä muiden vireillä olevien lainsäädäntöhankkeiden kanssa. Jos poliisille ehdotettu oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollosta tietoja toteutuu ilman, että ammattihenkilölle on syntynyt huoli rikosuhkasta, on olemassa riski, että asiakassuhteen luottamus vaarantuu tarpeettoman laajasti. Tältä osin ehdotusta voidaan pitää ongelmallisena huolimatta sen hyvistä tavoitteista.

Säätelyn selkeyden kannalta olisi tärkeää täsmentää, mitä tarkoitetaan ”välttämättömillä tiedoilla” sekä miltä osin sosiaali- tai terveydenhuollon vastaava johtaja tosiasiallisesti voi arvioida poliisin pyytämien tietojen välttämättömyyttä. Käytännössä potilastietojen haku tapahtuisi usein muun henkilön kuin vastaavan johtajan toimesta, koska heillä ei tavanomaisesti ole käyttöoikeuksia potilastietojärjestelmään tai osaamista sen käyttämiseen. Hallituksen esityksessä jää epäselväksi voidaanko tietojen luovuttamiseen liittyvä tehtävä siirtää toiselle henkilölle.

Myös tältä osin voimassa olevaa lainsäädäntöä voidaan pitää riittävänä lain tavoitteiden saavuttamiseksi.

Kommentit oikeudesta ilmoittaa työntekijään kohdistuneesta epäilystä rikoksesta.

Palvelunantajan oikeus ilmoittaa työntekijään kohdentuneesta rikosepäilystä on kannatettava. Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että ilmoitusoikeus syntyy vain työntekijän pyynnöstä. Tämä voi johtaa siihen, että työntekijä kantaa epäillyn näkökulmasta henkilökohtaisen vastuun asian eteenpäin viemisestä, mikä saattaa lisätä painostuksen, kostotoimenpiteiden tai niiden pelon riskiä. Perustellumpana vaihtoehtona voidaan pitää ratkaisua, jossa työnantajalla on oikeus ilmoittaa tietoonsa tulleesta työntekijään kohdentuneesta rikosepäilystä ilman erillistä pyyntöä.

Muut kommentit.

Ehdotetut muutokset voivat lisätä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden työtaakkaa, jo valmiiksi haastavassa tilanteessa. Lisäksi on syytä arvioida, ovatko poliisin resurssit sekä sosiaali- että terveydenhuollon toimijoiden osaaminen riittäviä ilmoitusten käsittelyyn esimerkiksi tilanteissa, joissa väkivaltariskin arviointi liittyy psykiatriin häiriöihin tai sairauksiin. Henkilön konkreettisen väkivaltariskin arviointi on haasteellista myös terveydenhuollon ammattihenkilöille.

Asiakastietolain 63 §:n 3 momenttia voidaan pitää tulkinnanvaraisena sen sanamuodon vuoksi. Lain 63 §:n 2 momentin mukaan tietoa tulee antaa pyydettyäessä, ja 3 momentin mukaan ”oma-aloitteisestikin”. Sanamuoto mahdollistaa tulkinnan, jonka mukaan tietoa voidaan 3 momentin nojalla luovuttaa sekä oma-aloitteisesti että pyydettyäessä, mutta vaihtoehtoisesti sitä on tulkittu siten, että oma-aloitteinen luovutus on ainoa sallittu tapa. Sääntelyn selkeyttämistä tältä osin voidaan pitää tarpeellisena.

Helenius Inkeri
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL